

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

1999 m. balandžio 17 d.

Nr. 75 (16)

Saturday supplement April 17, 1999

No. 75 (16)

Lituanistikos instituto įkūrimas ir veikla Čikagoje

ALGIMANTAS KATILIUS

Noriu pradėti citata iš 1954 m. *Aidų* Nr. 9 paskelbto straipsnio, kuriame JAV lietuvių švietimo bendruomenė buvo raginama prisidėti prie Lituanistikos instituto veiklos. Čia rašoma:

„Lituanistikos Institutas turės puoselėti mūsų būdingąją kultūrą, atskleisti ir ryškinti ją mums patiems, ypač priaugusiam jaunimui, kuris dabartinėmis sąlygomis mažai arba nieko apie ją nepatiria, o taip pat ir svetimiečiai. Bet ypač svarbus instituto uždavinys yra šiuo metu, kada mūsų tautai gresia ne tik fizinis, bet ir dvasinis žudymas, genocidas. Todėl laisvojo pasaulio lietuvių pareiga yra išsaugoti ir plauti paskleisti tikrą supratimą apie lietuvių tautos bei Lietuvos valstybės istoriją, lietuvių kalbą, literatūrą, mūsų mokslinę ir kultūrinę pažangą, kada mūsų žemėje tai nebėra galima, ir viskas yra šališkai nušviečiama.“

Tai daryti laisvojo pasaulio lietuviai yra atsakingi ne tik tai prieš savo pavergtuosius brolius, bet taip pat ir prieš svetimačius, kuriems turi pateikti okupuotą nesulaikytą lietuvių mokslą.“

1954 m. pasakyti žodžiai yra tada įsivaizduotos veiklos gairės, bet pagal savo turinį ši citata galėtų būti ir apibendrinančia išvada arba teze, tinkančia Lituanistikos instituto veiklai apibūdinti nuo įsikūrimo 1951 m. iki 1990 m., t.y. iki tada, kai iš esmės pasikeitė Lietuvos padėtis, o tuo pačiu pakito instituto paskirtis ir veiklos pirmumai.

Kas ėmėsi iniciatyvos įkurti Lituanistikos institūtą emigracijoje?

1944 m. vasarą ir rudenį, sovietinei kariuomenei užimant Lietuvą, pasipylė pabėgėlių banga. Iš pradžių jie vargo pabėgėlių stovyklose Vokietijoje, o vėliau emigravo į JAV, Australiją ir kitus kraštus. Tarp pabėgėlių buvo daug mokslo žmonių, profesorių, rašytojų, žurnalistų ir kitų intelektualinio darbo atstovų. Jau pabėgėlių stovyklose pradėjo organizuoti lietuvių mokslininkai. 1947 m. gegužės 3 d. Niurtingene, Vokietijoje, buvo įkurta lietuvių profesorių užsienyje sąjunga, bet ji aktyviai veikė tik apie metus, nes, prasidėjus masinei emigracijai į JAV, pora šios sąjungos darbas. Persikėlę į JAV, mokslininkai Čikagoje 1950 m. vasario 18 d. įkūrė lietuvių profesorių draugiją Amerikoje. Ši draugija ir ėmėsi iniciatyvos įkurti Lituanistikos institutą Čikagoje.

Lietuvių profesorių draugijos Amerikoje metiniame suvažiavime 1951 m. vasario 17 d. vienbalsiai buvo nutarta steigti Lituanistikos institutą JAV ir buvo sudaryta komisija jo organizavimui. Komisijos pirmasis posėdis įvyko 1951 m. balandžio 7 d. Jame dalyvavo dr. Petras Jonikas, dr. Domas Krivickas ir dr. Vladas

Vilimas. Komisijos pirmininku išrinktas P. Jonikas, o sekretoriumi — Vl. Vilimas. Pirmajame posėdyje buvo nutarta paruošti anketą, kurioje potencialūs nariai ir bendradarbiai atsakytų apie „instituto pobūdį, skyrius, branduolį, narių sudėtį, organizaciją, lėšas ir kt.“. Matyt, pats svarbiausias šios anketo klausimas iš dešimties buvo pirmasis: „Ar Lituanistikos institutas turėtų būti vien mokslinė tiriamoji, mokomoji ar abejojama, ar gal dar ir kitokio pobūdžio institucija?“

Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne saugoma dr. J. Gimbutos fonde yra 10 atsakymų į anketo klausimus. Tai K. Avizonio, M. Biržiškos, L. Dambriūno, A. Šapokos, J. Jakšto, A. Salio, V. Krėvės-Mickevičiaus ir V. Maciūno (bendras atsakymas), S. Kolupailos, J. Balio ir V. Trumpos. Atsakymai į anketo pirmąjį klausimą rodo, kad Lituanistikos institutą paskirti įsivaizdavo nevienodai. Dauguma pirmiausia pasisakė už mokslo institucijos statusą. Bendrame V. Krėvės-Mickevičiaus ir V. Maciūno atsakyme pasisakoma už visiškai akademinę instituciją: „Institutas turėtų būti grynai mokslinio pobūdžio. Tai būtų savotiškas lietuvių mokslo akademijos pakaitalas. Žinoma, jo uždavinių tarpe galėtų būti taip pat ir tam tikra mokomoji veikla, kuri taciau bent dabartinėmis sąlygomis tegalėtų reikštis siaurakai, būtent atskiromis lietuvininėmis paskaitomis ar jų ciklais: juoba, kad ir Instituto nariai yra išsibarstę po įvairias vietas. Neuniversi-

tetinio lygio lietuvininių dalykų dėstymo reikalai (pvz., šeštadienines mokyklas ir t.t.) priklausytų kitoms organizacijoms, pvz., mokytojų ir t.t. Aišku, kad Instituto nariai galėtų (ir turėtų) tą veiklą aktyviai remti“.

Už abejojimą paskirti, t.y. mokslinę ir mokomąją, aiškiai atsakymė į anketo klausimus pasisakė A. Šapoka. Jis rašė: „Tautinės kultūros tyrinėjimo bei jos puoselėjimo problema išsivijoje yra labai sunkiai sutvarkoma, bet jokia būdu neužmestina. Lituanistikos Instituto mintis, mano galva, labai sveikintina ir jau dabar darytina kas įmanoma. Į tiesioginį pirmąjį klausimą atsakytiau — abejojimas, nes greita tiriamoji visada bus aktualus mokymosi darbas ir vargu ar būtų tikslu dvi institucijas kurti, kai žmonės dažniausiai bus tie patys. Nepasiskelbime organuose!“

Apie savitą Lituanistikos instituto paskirtį J. Jakštas taip samprotavo: „Mūsų emigracinės sąlygos institutas turėtų būti ne tiek tiriamoji ir mokomoji institucija, kiek lietuviško švietimo palaikytoja ir skatinėja mūsų platiuose emigracijos sluoksniuose. Be to, jis turėtų būti tautinių kultūrinių vertybių saugotojas“.

Iš pateiktų kitų anketo klausimų pažiūrėjime, kokius apklaustieji įsivaizdavo institutą skyrius, kokios turėtų būti mokslinės narių kvalifikacijos ir kokie svarbiausi uždaviniai. Atsakymuose paminėti tokie skyriai: lietuvių kalbos, Literatūros, Lietuvos istorijos, Proistorės, Lietuvių

Algimantas Katilius

etnografijos (tautosakos ir tautodailės), Etnografijos, Tautotyros, Lietuvių buities išsivijoje, išsivijos gyvenimo tyrimo bei tautinės kultūros puoselėjimo išsivijoje skyrius, Lietuvos geografijos, Bibliografijos, Archyvistikos, Muzikos, Architektūros, Meno, Teatro, Teisės ir socialinių mokslų, Lietuvos Teisės istorijos ir ekonomikos, socialinių mokslų, Ūkio, technikos ir pramonės. Žodžiu, gausi įvairovė. Įdomią schemą pateikė bendraautoriai V. Krėvė ir V. Maciūnas, kurie siūlė įsteigti du pagrindinius skyrius: „Dvasinių ar Humanitarinių (drauge ir visuomeninių) mokslų ir Gamtos“. Pastarieji dalintųsi į mažesnius poskyrius. Dauguma pasisakė už tai, kad nariai turėtų mokslinius laipsnius arba bent būtų baigę aukštąją mokyklą, bet narių skaičius neturėtų būti griežtai ribojamas. Kalbėdami apie uždavinius, kelė ne tik mokslo tiriamuosius, populiarinio, organizacinius ar leidinių dybinius, bet ir siūlė steigti atskiras institucijas: lietuvių muziejų, centralinę lietuvišką biblioteką ir archyvą (J. Balys); pasaulio lietuvių biblioteką ir archyvą (J. Jakštas).

Rinkdami anketinius duomenis, Lituanistikos instituto sumanytojai ėmėsi konkrečių organizavimo darbų. Jau minėtos komisijos antrame posėdyje buvo priimti Lituanistikos instituto statuto metmenys ir nutarta spaudai paruošti bendro pobūdžio aplanką. Trečiame šios komisijos (vietoj Vl. Vilimo dalyvavo dr. Antanas Gylis) posėdyje bendrais bruožais buvo aptartas lėšų telkimo klausimas, ir tai statuto forma apsiėmė paruošti D. Krivickas. 1951 m. spalio 6 d. įvyko lietuvių profesorių draugijos Amerikoje valdybos pasikabėjimas su spaudos atstovais dėl Lituanistikos instituto organizavimo, kuriame dalyvavo 19 asmenų. 1951 m. lapkričio 17 d. buvo priimtas statutas, kurį parengė D. Krivickas. Lietuvių profesorių draugijos Amerikoje valdyba savo 1951.12.15 d. posėdyje, remdamasi Lituanistikos instituto statutu 24 straipsnio b. pastraipa, nutarė paskirti pirmuosius Lituanistikos instituto tikruosius narius: Leonardą Dambriūną, Alfredą Senną, Joną Puziną,

Konstantiną Avizonį, Juozą Jakštą, Antaną Kučą, Joną Matusą, Simą Sužiedėlį, Adolfą Šapoką, Vincą Trumpą, Antaną Vasiliauską, Aleksandrą Broel-Platerį, Juozą Ambrazavičių (J. Brazaitį), Vincą Maciūną, Kazį Pakštą, Vladą Viliamą, Antaną Bendorių ir Mariją Alseikaite-Gimbutienę. Tuo pačiu nurodė, kad į JAV lietuvių kultūros istorijos skyrių paskirs, kai paaiškės kandidatai. Jurgis Gimbutas įvardija, kad 1951 m. gruodžio 30 d. komisija pakvietė 26 asmenis būti tikraisiais Lituanistikos instituto nariais, iš kurių 25 sutiko. Be jau anksčiau minėtųjų, išskyrus J. Ambrazavičių ir A. Bendorių, J. Gimbutas dar paminėjo devynis asmenis: Kazį Alminą-Alminauskį, Petrą Joniką, Antaną Salį, Praną Skardžių, Zenoną Ivinskį, Mykolą Biržišką, Vaclovą Biržišką, Antaną Vaičiulaitį ir Joną Balį. Tad šiuos 25 žymius mūsų mokslininkus reikia laikyti Lituanistikos instituto Čikagoje steigėjais arba branduoliu. 1952 m. kovo 2 d. įvyko iškilmingas instituto atidarymas. Juridškai iki galo Lituanistikos institutas buvo įteiktas 1953 m. rugpjūčio 31 d., kada buvo įregistruotas Illinois valstijoje kaip pelno nesiekianti draugija.

Lituanistikos instituto struktūra

Gaila, kad nepavyko aptikti 1951 m. Lituanistikos instituto statuto. Vėliau šis statutas ne kartą buvo pertvarkomas ir tobulinamas. J. Gimbutos fonde yra nuo 1953 m. vasario 1 d. įsigaliojęs Lituanistikos instituto statutas, 1964 m. gegužės 2 d. statuto projektai ir galutinis variantas, 1973 m. spalio 1 d. redakcija. Priimti statuto variantai buvo ne karštą papildomi atskirais punktais. Ideologine prasme įdomu, kad 1966 m. buvo pasiūlyta statuto 6 str. papildyti tokia formulute: „Instituto nariais negali būti asmenys ar organizacijos, nepatiria nepriklausomos Lietuvos idėjų“. 1975 m. statutas išspausdintas anglų kalba ir jau 1976 m. bei 1977 m. jo tekstas taisomas.

Visose statuto redakcijose nurodoma, kad Lituanistikos institutas yra mokslo įstaiga

arba mokslinių tyrinėjimų įstaiga. Tikslas 1973 m. statuto redakcijoje taip apibrėžtas: „Lituanistikos instituto tikslas, nustatytas jo inkorporacijos akte, yra rinkti, sisteminti ir studijuoti dokumentus ir mokslinius duomenis, liečiančius lietuvių kalbą, literatūrą, folklorą, Lietuvos istoriją bei geografiją ir visą kitą mokslinę medžiagą, turinčią ryšį su Lietuva, o taip pat studijuoti ir skelbti lietuvių istoriją Jungtinėse Amerikos Valstijose“.

Veiklos pirmumai apsprendė ir skyrių struktūrą. Pagal 1953 m. statutą, buvo sudaryti septyni skyriai: lietuvių kalbos, lietuvių literatūros, lietuvių tautotyros, Lietuvos proistorės, Lietuvos istorijos, Lietuvos geografijos, JAV lietuvių kultūros istorijos. Vėliau skyrių skaičius (daugiausia buvo 9, o mažiausia — 6) ir pavadinimai dar keitėsi. Vieni buvo panaikinti arba sujungiami, steigiami nauji, bet pagrindiniai, t.y. grynai lietuvininiai (kalbos, literatūros, istorijos) skyriai, išliko.

Lituanistikos instituto nariai buvo kelių pakopų, bet svarbiausi — tai tikrieji nariai. Tapti tikroju nariu svarbi sąlyga, kad kandidatas būtų baigęs aukštąjį mokslą ir pasirošęs dirbti mokslinį darbą (išimtiniais atvejais gali būti ir nebaigęs aukštojo mokslo). Kandidatus į tikruosius narius pasiūlydavo skyriai, o tvirtindavo Lituanistikos instituto taryba. Kitų kategorijų nariai statutuose apibūrinami nevienodai — tai nariai korespondentai, garbės nariai, nariai talkininkai, nariai globėjai, nariai fondatoriai, nuolatiniai nariai, nariai rėmėjai, metiniai nariai, nariai pritarėjai, kviestiniai nariai ir taip toliau. Paveiklus į tikrųjų narių skaičiaus dinamiką, pastebėsime, kad iš pradžių narių skaičius didėjo neįtikėtinai, o vėliau pastebimas narių skaičiaus išaugimas. 1963 m. buvo 24 tikrieji nariai, 1964 m. — 32, 1965 m. — 50, 1973 m. pabaigoje — 85, 1978 m. — 120, o daugiausiai narių buvo 1983 m. — 138, o jau 1988 m. — tik 105.

Kalbėdami apie tikruosius narius, galime pacituoti ištrauką iš J. Gimbutos kalbos 1974 m. visuotiniame narių susirinkime. Čia apie kokybinę narių sudėtį rašoma: „70 narių (iš 108 — A.K.) turi daktaro laipsnį, 48 dabar dėsto universitetuose ar kolegijose pilnų profesorių ar asistentų profesorių pareigose. Dar 23 nariai yra buvę profesoriai ar mokslinio personalo nariai“.

Lituanistikos instituto vadovybė yra dviejų dalių — instituto taryba, kurią sudaro instituto prezidiumas ir skyrių vedėjai, ir instituto prezidiumas. Lituanistikos instituto pirmininkas ir prezidiumo nariai renkami trejiems metams visų narių slapto balsavimu. Renka sudaryta komisija, balsuojama paštu, užpildant rinkimų lapelius. Skyrių vedėjai renkami atitinkamo skyriaus tarybos trejiems metams. Revizijos komisiją skiria instituto taryba trejiems metams. Per visą laikotarpį Lituanistikos instituto pirmininku buvo išrinkti aštuoni asmenys: Pet-

ras Jonikas, Jonas Balys, Aleksandras Plateris, Vincas Maciūnas, Jurgis Gimbutas, Rimvydas Šilbajoris, Bronius Vaskelis, Violeta Kelertienė.

Baigdami aptarti Lituanistikos instituto struktūrą, galima pasiremti 1974 m. J. Gimbutos pasakytais žodžiais, kurie atspindi tikrąsias instituto egzistavimo sąlygas: „Institutas nėra įstaiga, neturi savo patalpų, nei bibliotekos. Jo adresas yra pirmininko adresas. Prezidiumas, komisijos, leidinių bendradarbiai ir suvažiavimų prelegentai dirba be atlyginimo, savanoriškai“.

Atlikti darbai

Vertindami Lituanistikos instituto darbus, kaip ir kitos panašios organizacijos veiklą išsivijoje, pirmiausia turime prisiminti, kad darbas vykto tam tikra prasme nepalankiomis sąlygomis, t.y. šiam darbui žmonės galėjo pasiūlyti tik šalia ko kito (reikėjo uždirbti duoną). Antra vertus, atlikti tyrinėjimus buvo ribotos galimybės (pvz., istorikams buvo daug sunkiai prieinamų šaltinių). Trečia, visada jaučiamas lėšų trūkumas.

Jau 1953 m. statute buvo numatyti būdai, kaip Lituanistikos institutas įgyvendintų savo tikslus. Vieni daugiau akademinio pobūdžio, kiti — daugiau tinkami popularinimui. Šiuokart paminėsime akademinės iniciatyvas.

Statuto 1953 ir 1964 m. redakcijose buvo numatyta darbo tikslais steigti biblioteką ir archyvą, bet nepavyko įgyvendinti šio sumanymo. Tačiau ketinimų įkurti biblioteką buvo ir net įdomių. 1966 m. balandžio 15 d. prezidiumas nutarė:

„Institutas renka ir saugo visas lietuviškas knygas ir kitus spaudinius, pirmo eilės išleistus išsivijoje. Tam tikslui Instituto prezidiumas nutaria įsteigti Lituanistikos Biblioteką ir Archyvą, kur visa ši medžiaga bus tvarkingai laikoma ir padaryta prieinama naudojimui. Kadangi šiuo metu Institutas negali tam reikaliai skirti daug lėšų, todėl nutaria visus Instituto narius siųsti LI Bibliotekai po vieną egz. visu savo knygų, straipsnių atspaudų ar iškarpų, jei tik autoriai jų turi. Tuo tarpu Bibliotekos ir Archyvo tvarkymu rūpinasi pats Prezidiumas.“ Toliau buvo aptarta ir tokia skaudi situacija, kai po mirties knygos sunaikinamos. Del to „Instituto nariai yra prašomi iš anksto savo testamentuose užrašyti, kad lietuvininės knygos ir archyvinė medžiaga po jų mirties palieka Lituanistikos Institutui. Jau turime vieną pažadą apie 1.000 lietuviškų knygų ir žurnalų komplektų bus testamentu užrašyta LI Bibliotekai. Tuo tarpu ji turi tik 22 knygas, 42 smulkesnius spaudinius ir keletą papkių su laikraščių iškarpomis. Yra pažadėtos ir dvi naujos didokos knygų lentynos. Viskas tuo tarpu telpa viename privataus pusrūsio kampe“. 1967 m. Lituanistikos instituto biblioteka turėjo 442 knygas, 2.000 žurnalų egz., bet pabrėžiama, kad „trūksta knygų lentynų, pirmosios dvi jau prikrautos.“

(Nukelta į 2 psl.)

Magnolijoms žydint. Nuotr. Vytauto Mazelio.

LIETUVININKŲ IR PRŪSŲ ŽEMĖJ

Eva Labutyte.

Eva Labutyte gimė ir užaugo Klaipėdos krašte. 1967 m. baigė Dailės akademiją ir nuo 1968 metų dalyvauja dailės parodose Lietuvoje bei užsienyje. Jos kūryba — grafiškos lakštai, akvarelės ir ekslibrisai, skirti Mažajai Lietuvai ir senajai Prūsijai. Dailininkė, viena iš nedaugelio lietuvių menininkų, visa savo kūryba kalba apie tautišką savo krašto istoriją. Tai intencija Mažosios Lietuvos draugija Čikagoje pakvietė dailininkę surengti parodą.

Evos Labutytes grafikos darbų paroda bus atidaryta Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje gegužės 7 d. Parodoje bus eksponuojami keli ciklai, fragmentiškai apimančios keilios metų kūrybos laikotarpį. Juos išsamiai aprašo Audronė Jablonskienė žurnale *Dailė*: „...paroda jungia kelis ciklus. 'Jūros ritmai', nuo kurių, manau, ir reikėtų pradėti ekspozicijos apžiūrą, tarsi atveda už rankos ir pajūri ir sako: štai, žiūrėk, čia žemas, sunkus dangus ir baltas švytintis smelis, jūros vėjų šiuorenamos sausos žolės, įsikibusios giliausiomis šaknimis į drėgną podirvį, o lengva žvėdrės plunksna dar mena skrydį virš putojančios jūros.

1995 m. sukurtas ciklas 'Krikštai — baltų ženklai' yra būtinai jungtis tarp 'Jūros ritmų' ir neseniai sukurto ciklo 'Palikimas' bei 'Runų raštai'. Abu ciklai, atlikti unikalia autorine technika ant estampo pagrindo, dedikuoti prieš porą metų išėjusios poetės Birutės Baltrušaitytės atminimui. Jos eilėraščių knyga *Lietuvinių ir Prūsų žemėj*, iliustruota Evos, davė vardą ir personalinei dailininkės parodai. Abi menininkės suartino tylus, giluminis prūsų žemės jūtas.

Ką pašaukia prūsų žemė ar dangus, — sakė per parodos atidarymą Viktorija Daujotytė, — to nebepaleidžia. Ne-

daug pašauktųjų, bet jų yra. Prūsų žemė tebekelia dvasią ir kūrybą. Ši paroda yra ne tik svarbiausias gyvenimo ir kūrybos temos atvėrimas, tai ir besitęsiantis pokalbis su atmintimi, istorija, kultūra, jos paminklais.

Eva paitavo poetės rinkinio eilutę: 'O, prūsų žemė, neraudok, geriau parodyk, kur žvakę pastatyti'. Tie žodžiai būvę lyg priesaika, priedermė savo žemei.

Tamsūs 'Palikimo lakštai' švyti blausia seno aukso spalva. O šimtus metų žemėj saugoti archeologiniai radiniai, apnešti žalsva patina, atgimsta naujais pavidalais: smektuko galvutė panaši į senovinio kardo rankeną, kaklo papuošalas — į paslaptį ženkla iškalintus, praeitį saugančius, vartus, šukų fragmentas — į laiko suniokotą valdovo karūną. Sodriai rudame, tamsios podirvio spalvos fone — saikingi ryškesni spalvų blizgiai, iš tamsos tarsi iš nebūties ištraukiantys bylius istorijos liudininkus. Lakštus išilgai, skersai, įstrižai, lyg tauraus kardo ašmenys, kerta netolygiai švytintys auksiniai spinduliai, jautriai modeliuojantys tamsą, pripildydami ją šviesos pustonių ir šešėlių.

Iš 'Palikimo' natūraliai gimsta kitas ciklas — 'Runų raštai', turintis tą patį geneitinį kodą, tačiau bylojantis jau ne metaforomis, o autentiškais runų raštais. Tamsaus glamžyto popieriaus raukšlėse vos išūrimai, jau iš 'Palikimo' pažįstamų ženklių reljefai ir kontūrai, o švytincios kampuotos runos tarsi prikeltos naujam gyvenimui — iš nebūties, užmiršimo, istorijos ir tautos atminties gelmių. Galbūt tuos runų ženklus turėjo omeny V. Daujotytė, kalbėdama apie džiaugsmo geles, užaugintas iš liūdesio, o gal ir visa Evos kūryba, sukelta į skausmingus prasmų ieškojimus — žmoguje, kosmose, istorijoje, tautos kultūroje ir savimonėje.

Visas 'Runų raštų' ciklas — su kolazinėmis Elbingo prūsų žodynėlio įklijomis. Gotikinio rašto eilutės, tarsi išskydusios iš fokuso, liejasi ir tirpsta, jos jau niekada nebebus gyva mūsų kultūros savastimi, o tik tragiško likimo tautos prisiminimo aidai.

Visa Evos Labutytes kūryba itaigi byloja apie dvasinę Mažosios Lietuvos gyvastį. Ir ne tik kūryba, bet ir aktyvi visuomeninė dailininkės veikla, ir pats jos gyvenimas gaivina, puoselėja tai, ką mes dar šiandien vadiname Mažąja Lietuva.

Nora Aušrienė

Jūratės Leikaitės kūrinių parodoje. Stanley Balzekas III ir Jūratė Leikaitė.

TAUTODAILININKĖ ODETA TUMĖNAITĖ — BRAŽENIENĖ IR JOS KARPINIAI

Su Odetos susipažinau, atvažiavusi į Uteną 1994 m. Tąkart ji laikė ant rankų savo sūnelį Martynuką, už rankos vedė Antanėlį, vyko „Carito“ susirinkimas. Jauna moteris su dviem vaikais ir belaukianti trečiojo (vėliau gimė sūnus Gabrielius) degė noru kažką daryti, padėti kitiems, išjungti į atgimimo tėvynės tolesnį kūrimą. Dar prieš sukurdamą šeimą, ji dėstė Utenos aukštesniojoje verslo mokykloje lietuvių kalbą ir literatūrą (1986 m. išėjusi lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos specialybę Vilniaus Valstybiniame pedagoginiame institute). Šioje aukštesniojoje mokykloje buvo įkūrusi ateitininkų kuopelę, kur su būreliu jaunųjų gilinosi į tikėjimo tiesas, aiškino tautos pampročius, diegė meilę Lietuvai. Šioje mokykloje vėliau susitiko ir savo būsimą vyrą Jurgį Braženą.

Kai pirmą kartą pamaciau Odetos karpinius, supratau, kas tai yra Aukštaitija ir aukštaičiai, ir kiek daug žmogui reikšia savos vietos pajautimas. Ji pati rašo savo autobiografijoje: „Gimiau 1964

m. Rokiškio rajono Kelezerių kaime. Augau supama nuostabių Rytų Aukštaitijos gamtos. Tie žvilgantys ežerai giliuose slėniuose, vingiuojantys takeliai parugė, rytu rasa pasidabinę rudens voratinkliai, tvirti baltakamieniai beržai, ratu apsupti gimtųjų sodybų, sauletomis purienų akelėms sumirgėjusios upelės pašlaitės ir ankstyva vyturio giesmė tokiame vaikiame danguje. Tai jie mane augino, mokė myleti ir žemę, ir žmones. O vėliau išilgoji ir mano karpinių raštus. Tik gal labiau stilizuoti, tapę ornamentais. Ir žmonės, kuriuos sutikau — darbštumo ir kantrybės, tikėjimo ir gerumo mokytojai. Tik jų dėka galiau pakilti virš pilkos kasdienybės ir labai kukliomis priemonėmis (popieriumi ir žirkulėmis) sukurti visą Lietuvą: jos žmones ir medžius, paukščius ir geles. Ir tikrai neišsėnkantis šaltinis šiems kūriniams — liaudies dainos ir pasakos, tradiciniai audinių ir nėrinių raštai, senųjų baldų puošybos elementai, pakelės kryžiai, tokios primityvios, o kartu ir tokios tobulos dar motiutės naudotos molinės puodynės ir sukrypusios pirklės, likusios tik prisiminimuose. Gal todėl Odetos buvo rašytojos Leonoros Bučenienės pakviesta iliustruoti jos knygą *Utenos krašto paveldimai*, kur puikiai pavadimū nuotaiką atspindi jos sukurti grafikos darbai.

Karpinių meną, kuris tapo paskutiniu metu savarankiška tautodailės šaka, Odetos pamogė, dar bestudijuodama Vilniuje. O 1984 m. ji buvo priimta į Lietuvos Tautodailės sąjungos Vilniaus skyrių. Šiuo metu Odetos yra Aukštaitijos krašto tautodailininkų pirminkė. Ir čia ji uoliai ropinasi ne tik tautodailininkų darbų ekspozavimu, bet ir didesniu jų dvasingumo ugdymu, organizuodama išvykas su šeimomis, susitikimus su žymiais žmonėmis.

Šeima — didžiausias mano turtas, pagalbininkas ir įkvėpėjas kūrybai. Nuosirdus vaikų domėjimasis pasauliu, jų nesavanaudiška meilė, atvirumas įneša į mano kūrinius lengvumą ir romantiškumą, skaidraus džiaugsmo ir pasakiškumą, — rašo Odetos. Ir iš tiesų Odetos ir Jurgio šeima daug reiškia. Stiprindami šeimos tikėjimą, jie nepasitenkina vien tikta sekmedienio Mišiomis, bet dalyvauja šeimų kolektyvuose bei dvasiniuose susitikimuose su fokaliarų bendruomenės žmonėmis bei Sandamjano vienuolių broliais. Įdomu ir tai, kad vaikai auga be televizijos. Ir matyti vaisiai — jie turi laiko

kūrybai ir darbui. Nors šiuo metu nelengva auginti di-

BALZEKO MUZIEJUJE — PARODA IR FILMAI

Pentadienį, balandžio 9 d., Balzeko lietuvių kultūros muziejuje įvyko dailininkės ir animacinių filmų režisierės iš Lietuvos Jūratės Leikaitės kūrinių parodos atidarymas. Buvo eksponuoti pieštukai, mišria technika ir aliejumi atlikti darbai. Taip pat — kadrai iš animacinių filmų bei iliustracijos iš Jūratės iliustruotų knygelių vaikams. Visi darbai susilaukė didelio dėmesio, nemažai jų, ypač skirtųjų vaikams, buvo nupirkti.

Atidarymo metu buvo parodyti Lietuvos kino studijoje per pastaruosius trejus metus sukurti animaciniai filmai vaikams ir suaugusiems. Filmai susilaukė žiūrovų plojimų.

Primename, kad šį šeštadienį, balandžio 17 d., 3 val. po pietų muziejuje įvyks dar viena filmų vaikams peržiūra, po kurios dailininkė Jūratė Leikaitė ves pamoką vaikams, kurios metu papasakos apie animacinių filmų kūrimą ir pamėgins kartu su vaikais sukurti trumpą filmuko pavyzdį. Norėdami užsiregistruoti, skambinkite muziejui tel. 773-582-6500.

Kitą šeštadienį, balandžio 24 d., 3 val. popiet taip pat įvyks vaikams ir suaugusiems skirtų filmų peržiūra, dalyvaujant dailininkėi. Bus pasakojama apie animatorių darbą Lietuvos kino studijoje, atsakinejama į žiūrovų klausimus.

Sekmadieniais filmai muziejuje rodomi dailininkėi nedalyvaujant. Žiūrovai ir parodos lankytojai gali labai nebrangiai išsigyti tikrai puikių dailininkės darbų. Paroda bus atidaryta iki balandžio 25 dienos. Kvietame nepraleisti puikios progos susipažinti su šios dailininkės ir filmų kūryba.

K.V.

POEZIJOS DIENOS

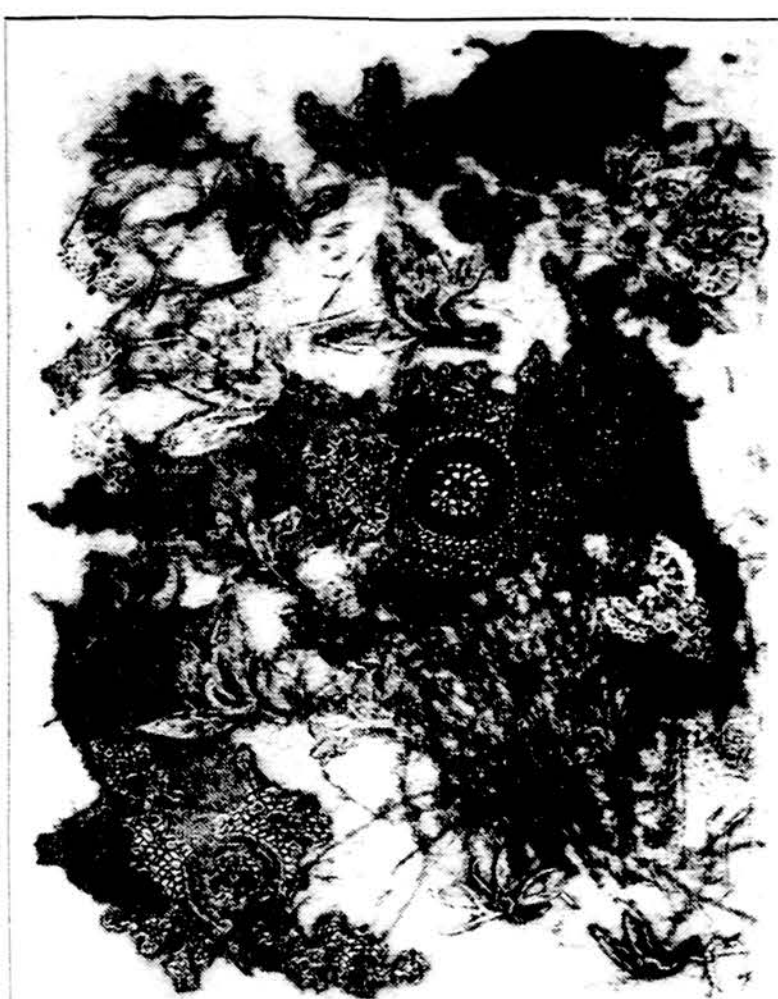
LB Kultūros taryba atgaivino „Poezijos dienas“ ir išplėtė į kitas LB vietas. Tarybos pastangomis, gegužės mėn. JAV atvyksta Lietuvos švietimo ministras poetas Kornelijus Platelis.

Kornelijus Platelis baigė Vilniaus Statybos inžinerijos institutą, dirbo inžinieriumi Druskininkuose, buvo Lietuvių PEN centro pirmininku, 1991-1993 m. kultūros ir švietimo viceministru, nuo 1996 m. vadovauja „Vagos“ leidyklai. Išleido eilėraščių rinkinius 1980 m. *Žodžiai ir dienos*, 1984 m. *Luoto kevalas*, 1995 m. *Prakalbos upe*, esė knyga 1989 m. *Būstas prie Ne-*

desnė šeima Lietuvoje (dabar Braženų šeimoje keturi vaikai: trys berniukai ir mergaitė Paulė, su nekantrumu laukiamas penktasis). Sunku ne vien dėl materialinių nepreteklių, bet dar labiau dėl susidariusios visuomenės nuomonės, kad didelė šeima nedinga. Visa tai kartais pakerta Braženų jėgas, tačiau, stiprinami maldos ir vienas kito, gaivina kūrybiniais vaisiais, jie eina tolyn, būdami pavyzdžiu ne vienai šeimai.

Odetos karpinius galėsime išvysti Lietuvių dailės muziejuje Lemonte balandžio 17 — gegužės 9 d. vyksiančioje sudėtinėje parodoje. Pasiūdomi karpinių raštai ir nuotakomis, kuriomis gyvena aukštaičiai Lietuvoje. Darbus bus galima ir nusipirkti. Laukiame visų.

Ses. Aušra Adomaitytė

Irena Raulinaitienė. „Išdžiūvusios gėlės“. 1999. Dail. Raulinaitienės ir tautodailininkės Odetos Bražienės paroda atidaroma šiandien, balandžio 17 d., 7 val. vak. Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte.

muno; paskelbęs straipsnių ir recenzijų.

Švietimo ministro, poeto pirmas sustojimas bus Los Angeles lietuvių telkinyje. Gegužės 15 d. jis aplankys Šv. Kazimiero lituanistinę mokyklą, o gegužės 16 d. dalyvaus „Poezijos dienos“ renginyje, kur jis skaitys savo poeziją. Kartu dalyvaus poetai — Bernardas Brazdionis ir Pranas Visvydas. Los Angeles poezijos popietį globoja Dramos sambūris.

sudarytos sąlygos aplankyti ir susipažinti su amerikiečių švietimo sistema.

Gegužės 23 d. poetas Kornelijus Platelis lankysis Clevelande, kur tęsis „Poezijos dienos“. Svečias skaitys savo poeziją su klevlandiečiais kūrėjais: Biliu Auginu, Aurelija Balasaitiene ir Dalia Staniškene.

Poezijai retai girdime savo renginiuose. Tebūnie šios poezijos popietį globoja Dramos sambūris.

ANSAMBLIS „KANKLĖS“ ČIKAGOJE

Poetas Kornelijus Platelis.

Čikagoje „Poezijos dienos“ vyks dviuose vietose: gegužės 21 d. Jaunimo centre, gegužės 22 d. PLC Lemonte. Lietuvių dailės muziejuje. Poetai Kornelijus Platelis supažindins literatūrologas Algirdas T. Antanaitis. Vietos poetams atstovaus Julija Švabaitė, Liūnė Sutema, Eglė Juodvalkė ir Alfonsas Tyruolis. Čikagoje švietimo ministras lankys lituanistines mokyklas, o savaitės bėgyje jam bus

Marija Remienė

Pradedant balandžio 16 d. koncertu Waterbury, CT, Lietuvos dailės muziejaus ansamblis „Kanklės“ koncertuos New Haven, New York, Putname, Kearny, Philadelphia, Vašingtone, Baltimorėje, Detroit, Lemonte ir Čikagoje. Ansamblio vadovė — doc. Lina Naikienė. „Kanklės“ iškviestas Šv. Andriejaus parapijos Jubiliejinių metų komiteto rūpestiu, talkinant JAV LB Kultūros tarybai ir Lietuvių fondui.

JONO TAMULAIČIO

FOTOGRAFIJOS

ČIKAGOS LIETUVIŲ OPERA

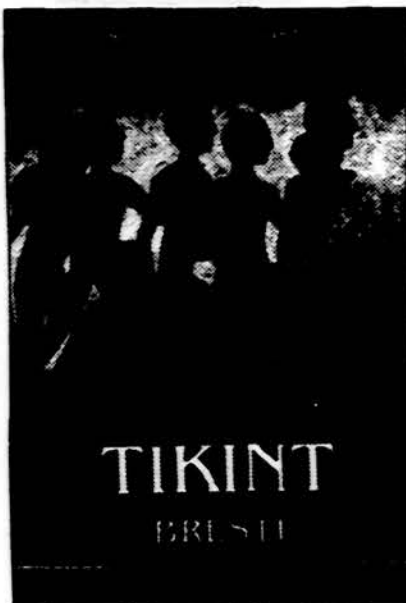
Žinomo fotografo Jono Tamulaičio darbu paroda ruošiamą Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre. Atidarymas balandžio 23 d. 7:30 val. vak.

Leidiniai

TIKINT BRĖSTI, BRĖSTANT PASIŠVĘSTI

ROMUALDAS KRIAUCIŪNAS

Kęstutis A. Trimakas, *Tikint bręsti*. II Egzistencinio apsisprendimo psichologija. Katalikų teologijos fakultetas Vytauto Didžiojo universitete. Išleido Lietuvos Katedros centro leidykla, Kaunas, 1998. 375 puslapiai, kietais viršeliais. Kaina nepažymėta.

Tai trečioji kun. dr. Kęstutis A. Trimako knyga Religijos psichologijos knygų serijoje. Pirmoje serijos knygoje parodyta religijos patirties vertė asmeniui ir visuomenei, pažvelgta į paprasčiausią religinės patirties formą, viena-veiksmius religinius išgyvenimus. Antroje knygoje autorius svarstė, kaip žmogus pasiekia tai, ką galima laikyti žmogaus aukščiausiais skrydžiais. Pastebėta, kad religija teigiamai veikia asmens vystymąsi gyvenimo laikotarpiu. Šioje trečiojoje knygoje — stambiausioje iš trijų — dėmesys kreipiamas į tai, kaip tikėjimas vystosi ir bręsta, brandindamas patį tikintįjį. Svarstomas pats religijos branduolys — tikėjimas: kaip jis vystosi, kas kliudo, kas padeda.

Išvadinėse pastabose duodamos trijų psichologų mintys, susietos su tikėjimo aptarimu. Pabrėžiama, kad šioje knygoje svarstomas tikėjimas, nes jį galima aptarti tiksliau negu religiją. „Jis (tikėjimas) yra asmens apsisprendimas, grindžiantis jo įsitikinimą, vidinį veiksmą... O religija yra tikėjimo išraiška, platesnės apimtys ir ne tiek tikslūs...“ (psl. 19).

Knyga susideda iš trijų dalių. Pirmoje aprašoma Utrecht valstybinio universiteto psichologijos profesorius H.C. Ruemke teorijos apie tikėjimo vystymąsi. Į tikėjimą galima žiūrėti, kaip į dviejų būtybių santykį: žmogaus ir Dievo. Taip į tikėjimą žvelgia Ruemke. Tikėjimo vystymasis yra asmens atskleidimas Dievui. Jis kalba apie tikėjimą, kaip apie žmogaus vidinį atsiliėjimą Dievo ir žmogaus pokalbį. Tas atsiliėjimas yra pažinimas ir atsidavimas.

Religiniai išgyvenimai patiriami fazėmis ar pakopomis. Pirmoji fazė: Pajutimas, kad asmuo yra prasmingai susijęs su visuma. Antroji: Būties visuma yra juntama kaip visos būties pirmoji priežastis. Trečioji: Pirmoji priežastis yra suvokiama, kaip asmens būties priežastis. Ketvirtoji: Pirmoji priežastis yra Dievas. Penktoji: Juntamas Dievo, pirmosios priežasties, raginimas klausyti, būti atsakingam Jam už savo kaltę. Šeštoji: Artėjama prie atsidavimo laikysenos; juntamas įsakymas raginimas,

bet be aiškios krypties. Sep-tintoji: Reikalavimas ir atsidavimas tampa pagrindiniai gyvenimo dėsni.

Aprašant kiekvieną tikėjimo vystymosi fazę, yra pateikiamos Ruemke nurodytos charakterio ir temperamento neįsivysčiusios savybės bei laikysenos, kludantios tikėjimo vystymąsi. Keturių gyvenimo pavyzdžių išpailiustruotas Ruemke nurodytas tikėjimo vystymosi kelias. Tai suglaustos Clair Boothe Luce, O.B. (sovietmečiu Lietuvoje), Bill Wilson ir Dag Hammarskjöld išgyvenimų istorijos. Taip pat pateikti trys netikintųjų pavyzdžiai. Tai Sigmund Freud, religijos karikatūrininkas, Abraham Maslow, negyrnas ateistas, ir Madalyn Murray O'Hair, kraštutinė ateistė.

Pats Ruemke savo raštuose apsisprendimo vaidmens tikėjimo vystymuisi tiesiogiai nepabrėžė. Tas uždavinys teko kun. dr. K. Trimakui. Jis čia, pailiustruodamas gyvenimiškais pavyzdžiais, apžvelgė Ruemke pateiktą tikėjimo fazių eigą, atrinko tris jo sistemai būdingas sritis.

Antroje dalyje pristatoma James W. Fowler galvojimas ir radiniai. Pastarasis į tikėjimą žiūri, kaip į trikampį santykį: tai asmens santykis su kitu, su kuriuo dalijamasi vertybėmis ir galiomis. Jo žvilgsnis yra sociopsichologinis. „Jis stebi tikėjimą, kaip tarpasmenines sandoras bei jos turinio (vertybių bei galių) kaitą priklausomai nuo to, kokius reikšmingus asmenis žmogus turi savo besikeičiančiose frazėse: iš pradžių — tai pasitikėjimas apsupintoja; paskui vaiko tikėjimas, gautas iš tėvų; paskui grupės; vėliau — asmeninis, paties apsisprendimu; dar vėliau — plačiau apimtas ir pagaliau visuotinis, t.y. viešas aplinkinių žmonių“ (21 psl.).

Fowler nurodo šešias tikėjimo stadijas su įžangine priešstadija. Priešstadijoje, iki vienerių metų amžiaus, tikėjimas yra primityvus. Po to atsiranda vaizdinių tikėjimas (3-7 metai), pažodinis tikėjimas (7-12 metų), grupinis tikėjimas (ankstyvoji jaunystė), asmeninis tikėjimas (ankstyvoji suaugystė), jungtinis tikėjimas (viduramžiai) ir visuotinantis tikėjimas (labai retai pasiekiamas, tik po viduramžių).

Fowler sumini tris šeštosios stadijos pavyzdžius: Mahatma Gandhi, Motina Teresė iš Kalikutos ir Martin Luther King paskutiniaisiais savo gyvenimo metais. Fowler sakosi linkęs dar tokiuos laikyti Dag Hammarskjöld, Dietrich Bon-

hoffer, Abraham Haeschel ir Thomas Merton. Pats Fowler nė vieno pavyzdžio neanalizavo, neparodė, kaip šios stadijos tikėjimo savybės atitiko tų asmenų gyvenimą. To uždavinio ėmėsi kun. dr. K. Trimakas, pateikdamas Gandhi, Merton ir Motinos Teresės trumpus biografinius aprašymus ir paaiškindamas tų pavyzdžių visuotinantįjį tikėjimo elementus. Čia autorius, be tolimesnio paaiškinimo, išnašoje teigia, kad visuotintojais mūsų lietuvių tautoje galbūt galima laikyti vyskupą

Kęstutis A. Trimakas

Algimanto Žiūno nuotrauka

Motiejų Valančių, pal. arkivyskupo Jurgio Matulaitį, profesorių Praną Dovydatį.

„Galutinėje tikėjimo stadijoje reikia ypatingo apsisprendimo ir pasišventimo. Tik tikėjimo viršūnėje, pasak Fowlerio teorijos, matyti asmens apsisprendimo svarba. Betgi tikėjimo viršūnėje pasiekia tik labai reti, išskirtini asmenys“ (psl. 198). Kaip yra su apsisprendimu ankstyvesniais tikėjimo laikotarpiais? Čia knygos autoriui vėl proga pagnagrineti apsisprendimo galią. Betgi ankstyvesnė tikėjimo stadijoje, ko Fowler visai nepabrėžė. Savo analizę autorius vėl iliustruoja gyvais pavyzdžiais; kai kurie pristatomi slapyvardžiais, kiti tikrosiomis pavardėmis, pvz., Gabriel Marcel ir kun. Juozas Zdebskis.

Trečiojoje dalyje — išgyvenimai ir apsisprendimai religinėje patirtyje — atsiveria kun. dr. Kęstutis Trimakas analitiniai, integraciniai ir kūrinių sugebėjimai. „Bai-giant šią trečiąją knygą, dar tenka atidžiau pažvelgti, koks yra religinių išgyvenimų ir egzistencinių apsisprendimų vaidmuo bręstant asmeniui ir jo tikėjimui“ (psl. 226). Šioje knygos dalyje yra trys pagrindiniai skyriai. Pirmasis pavadinamas Esantįjį pažinus, derintis prie Jo. Poskyrių pavadinimai: religiniai išgyvenimai, religinių išgyvenimų rūšys, pažinimas per religinius išgyvenimus, Dievas žmonių požiūriu, egzistenciniai apsisprendimai, Dievo valia atpažįstant ir atsiliepiant, gyvenimo lemtiomyvas ir Dievo vertybės ir jų vaisiai. Antrasis skyrius — tikint bręsti, bręstant pasišvęsti. Trečiasis skyrius pavadinamas Pokalbis su Esantčiuoju. Poskyrių pavadinimai: jaunystėje, prievidurio suaugystėje, viduramžiu, po-vidurio suaugystėje, senatvė-kęs dar tokiuos laikyti Dag Hammarskjöld, Dietrich Bon-

hoffer, Abraham Haeschel ir Thomas Merton. Pats Fowler nė vieno pavyzdžio neanalizavo, neparodė, kaip šios stadijos tikėjimo savybės atitiko tų asmenų gyvenimą. To uždavinio ėmėsi kun. dr. K. Trimakas, pateikdamas Gandhi, Merton ir Motinos Teresės trumpus biografinius aprašymus ir paaiškindamas tų pavyzdžių visuotinantįjį tikėjimo elementus. Čia autorius, be tolimesnio paaiškinimo, išnašoje teigia, kad visuotintojais mūsų lietuvių tautoje galbūt galima laikyti vyskupą

bręstantis; tikėjimas padeda žmogui bręsti į pilnutinį asmenį; tikėjimas pažadina žmogaus pasišventimą arba, teisingiau, jis tampa pasišventimu.

Galop, pateikiamos išvados: tikėjimo vystymosi teorijų vertinimas; religijos psichologija trijose knygose; epilogas — tikėjimas turi kūrybinę galią. „Tikėjimas turi kūrybinę galią. Galią viršyti save. Būti apdovanotam geru ir juo apdovanoti kitus. Galią su Esantčiuoju kurti save ir pasiekti brandos viršūnę. O atsistojus šio gyvenimo baigėje, su vil-timi, pasitikėjimu ir nauja nuojauta žvelgti, kas laukia Anapus“ (psl. 372).

Knygos viršelį A. Varnaitis. Jame simbolikos, be abejo, yra, bet ji ne tokia ryški, kaip kituose šios knygos viršeliuose. Knygoje kalbama apie tikėjimo vystymosi stadijas. Tuo tarpu viršelyje visi dvylikos žmonių (vyrų?) siluetai yra vienodi: visi tarsi skuba ir žiūri į tą patią pusę, visi, atrodo, be rūbų. Jų tarpe lyg melynų dūmų kamuolys. Už jų daugiau žalsvų dūmų ar dūmelių. Mano manymu, viršelis labiau tiktų knygai holokausto tema.

Kaip ir praityje, akį rečia nelietuviškų pavardžių movimas ant lietuviško korpalo, pvz., Foucauld pasidaro Foucauld's, Fowler tampa Fowler'iu, Gandhi „perkrikštytas“ Gandhi's ir t.t. Antra vertus, gal reiktų redaktorei A. Pribešauskaitei patalpinti per petį, nes knygoje nelietuviškos pavardės nerašomos pagal taurimą, o tik prisegama lietuviška galūnė. Tame galima imatyti tam tikrą progresą.

Baigus knygą skaityti, pastebėjau, kad paskutinieji keli puslapiai nėra numeruoti. Atidžiau pavarčius, pamaciau, kad beveik visi skyrių ir poskyrių paskutiniai puslapiai nėra numeruoti. Keistas mažmožis.

Pačiam knygos gale (nenu-meruotame puslapyje) išvardintos autoriaus knygos (jų vienuolika) ir dvi brošiūros. Aprašomoji knyga čia pažymėta 1999 metais, o knygos pirmajame puslapyje duodama 1998 metai. Neapsižiūrėjimas? Religijos psichologijos knygų serijoje numatyta keturių knygų. Trys iš jų jau skaitytų rankose. Paskutiniai — *Esame seserys ir broliai: bendravimo psichologija* — numatoma spausdinimo data yra 1999 metai. Taigi, dar šimet.

NAUJA ALBINO BERNOTO KNYGA

Albinas Bernotas. *Pro dūmus: deimantais nusėtas*. Devyni pasakojimai ir knygos autoriaus autortecenzija. Išleido Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla. 1998 m. Autoriaus redakcija. Dailininkas Romas Orantas. 335 psl.

Profesorius Vytautas Kubilius, apibūdindamas Albino Bernoto kūrybą, knygoje *XX amžiaus literatūra*, rašo: „Jo emocinė atmintis, kaip ir Albino Žukausko, gyvena kasdienės kaimo buities ir valstietiško darbo aplinkoje, semdamasi iš jos reljefingus vaizdo detales ir sodrų žodyną. Jis rašo apie kaimo alksnius, nušienautas pievas, avių sėją, vėjo malūną, juodos duonos riekę. Gamta jam yra svarbiausia lyrinio išgyvenimo erdvė, sauganti esmines tautos vertybes bei žmogaus egzistavimo reikšmes (...) Poeto žvilgsnis kryptas ne į save, o į tai, kas fundamentalu — rugio varpa, žolė, grumstas, žiemos paukščio giesmė. Eilėraštis — žmogaus stovėjimas egzistenciškai svarbių reiškių akistatoje, niekadosi nesibaigiantis ir galutinai neišsprendžiamas“.

Šią netrupą citatą parašiau todėl, kad ji gana tiksliai nusako ne tik visos poetinės Albino Bernoto kūrybos esmę, įskaitant ir Rašytojų sąjungos leidyklos išleistą eilėraščių knygą *Į šulinį užgriuvanti*, bet ir eseištinės kūrybos bei jo naujos knygos *Pro dūmus: deimantais nusėtas* apibūdini-vius tos patios reljefingos vaizdo detales, toks pat sodrus žodynas, tas pats kaimas ir jo rūpesčiai. Tik pro kaimo alksnynus ir pievas naujoje A. Bernoto knygoje žygiuoja ne-sibaigiančios svetimšalių karieivų voros, o greta rugių lauko ant takelio vaikeliai, bėgdami į mokyklą, aptinka nušautą žmogų. „Tas takutis per rugių lauką, o ant to takutis... O jau krauju! Takutis kietai sumintas, laikosi, nesugeria. Turėjom grįžti atgal ir eiti keliu aplink rugius“.

Vėjinis malūnas čia taip pat vaidina labai svarbų vaidmenį, koks įspūdingas vaizdas, kai pamatai liepsnojantį sparnus. Ir tas Kaptainio malūno gaisras ne-užgesinamas — jis atmintyje liepsnoja iki šios dienos. Ir pats malūno šeimininkas

Knygos autorius knygos galiniame viršelyje pristatomas kaip kunigas ir psichologas, igijęs filosofijos magistro, teologijos licenciatą ir psichologijos daktaro laipsnius. Profesorius Loyola universiteto psichiatrijos fakultete Čikagoje, JAV. Kasmet vyksta deštyti Vytauto Didžiojo universitete Kaune ir kitose aukštosiose mokyklose Lietuvoje.

Pačiam knygos gale (nenu-meruotame puslapyje) išvardintos autoriaus knygos (jų vienuolika) ir dvi brošiūros. Aprašomoji knyga čia pažymėta 1999 metais, o knygos pirmajame puslapyje duodama 1998 metai. Neapsižiūrėjimas? Religijos psichologijos knygų serijoje numatyta keturių knygų. Trys iš jų jau skaitytų rankose. Paskutiniai — *Esame seserys ir broliai: bendravimo psichologija* — numatoma spausdinimo data yra 1999 metai. Taigi, dar šimet.

Kaptainis, po daugelio metų atvykęs suieškoti vietos kur stovėjo malūnas. Ir jis tebėra toje nušienautoje pievoje, stovintis nuleidęs galvą.

Pokario laikų dramatismas, į kurį autorius savo naujoje prozos knygoje sugebo pažvelgti vaiko akimis, atsiskleidžia nepaprastai įtaigiai. Išpūdį stiprina ir tai, kad faktai lauziami ne iš pirmo, o aprašomos tikros vietovės, tikros pavardės ir vardai, vaizduojami autoriui artimi žmonės: patėvis, tėvas, motina, partizanai Naras, Vytenis, Vytėlis, Tamara Veriovkina. O jeigu kai kurie vardai ir pakeisti visvien tikrumas neišnyksta, nes autorius kalba apie tai, ką gerai pažįsta, ką matė ir girdėjo, kas am-tams įstrigo atmintyje. O svarbiausia, kad visa tai jis mylėjo ir myli ir iki šiol jam tebeskauda. Neketindamas analizuoti visų knygos *Pro dūmus: deimantais nusėtas* privalumų, pasakysiu, kad vietomis pasiekia dramai būdingos įtampos, kai mažos kaimo pirkelės žmoneliai, atsidūrę tarp dviejų mirtinų priešinių — okupantų kariuomenės ir partizanų dalinio, pasislėpusio klūne. Ir, laukdami kiekvieną akimirką mirties, kalba maldas.

Toks gyvenimas... Ir kai susimąstai, vartydamas šią knygą jau ne pirmą kartą, tai kartais užėina noras trenkti visus savo popierius į žemę, nes po Albino Bernoto *Dūmų* kitam kišti pirštus prie mūsų kaimo pokario įvykių lygu savizudybei.

Vytautas Girdzijauskas

AUKŠČIAU PASAULIO VIRŠUKALNIŲ

Tokiu pavadinimu leidinys išėjo iš spaudos alpinisto Vlado Vitkausko istoriniam „Vėliavos žygiui“ įamžinti. V. Vitkauskas yra vienintelis asmuo

Kovo 23-ąją rašytojų klube pristatyta teatro ir kino aktorius Laimonas Noreikos knyga „Ak-toriaus dienoraščiai“.

Nuotr. Eltos

Poetas Algimantas Baltakis (kairėje) ir rašytojas Albinas Bernotas. Kovo 3 dieną rašytojų klube surengtas rašytojo Albino Bernoto kūrybos vakaras, kuriame buvo pristatyta nauja prozos knyga „Pro dūmus: deimantais nusėtas“.

Nuotr. Eltos

Vladas Vitkauskas Rocky kalnuose.

pasaulio alpinizmo istorijoje, įkopus į visų žemynų aukščiausius kalnų viršukalnes (įskaitant ir Everestą) ir ten iškeles Lietuvos vėliavą. Tai atliko kelerių metų laikotarpyje ir vienas pats!

Siame didesnio formato, dailiai išleistame leidinyje — albume yra per šimtas meniškų nuotraukų su trumpais žygio aprašymais, kurių ne vienas buvo dramatiškas.

Po šio unikalaus „Vėliavos žygio“ V. Vitkausko alpinistinė veikla nesibaigė. Buvo atliktas Beringo sąsiaurio žygis. Su bendražygiu dviese bandė pėsčiomis (100 km) pereiti iš Rusijos į Aliaską. Žygis nepavyko, — išlikti gyviems pavyko. Šis peregimas yra dar niekad ir niekieno neįvykdytas.

Tuomet — kelionės Alpėse ir galop Rocky Mountains (A. Nako suorganizuota išvyka); taip pat Grand Tetons, Wyoming, ir Mt. Whitney, California (13,000 - 14,445 pedų aukščio).

Tolimesni V. Vitkausko projektai: — paslaptinęgi Antarktidą ir galbūt dar niekad neįveiktas Beringo sąsiaurus.

Aukščiausias pasaulio viršukalnių — aukščiausias leidinys — albumas, žavintis ne tik sportininkus bei autorius.

A.N.